

A gesztesi és semptei domínium mellé hamarosan, 1727-ben Eszterházy megvásárolja a tatai váruradalmat, melyben a zsidók, görög kereskedők védeltséget élveztek tetemes adózás ellenében. Mihály vajda privilégiuma is utal arra, hogy cigányok beköltözése az uradalomba elkötelezettséggel járt. A rájuk kivetett adó (census) 1747-ben, a harmadik negyedévi számadásban 31 forint, a hátralék azonban 22 ft. 50 dénár.⁷

Legtöbbször természetben kellett kötelezettségeiket leróni. *Balogh Ferenc* jószágkormányzó 1742-ben a tatai *Nagytó* vízének leengedése után a fűnek és sárnak lekaszására, mely leginkább a tisztásain és oldalain fölverte, mind a két város lakosságát kirendelte. Egyben jelenti a grófnak: „A vár Tója... ég, mind a két Dominiumbeli cigányságot ide parancsoltattam, hogy egynéhány ezer helyen meg gyűjtathassam átlalok.”⁸

Cigányok foglalkozása volt zenélés mellett a szegkóvácsolás. Ők készítették a hajóalmok bordáinak összefogására szolgáló kapcsokat, az iszkábát (fibulis ligva).⁹

Mihály vajda privilégiumának megújítása után két esztendővel *Grassalkovich* földesúr az uradalmában, Gödöllőn letelepedett cigányok vajdájává választotta *Bodor Pétert*. Felügyelete alatt 18 éven keresztül a legkisebb tolvajlás vagy más egyéb károk nem történtek. A vármegyében azonban megszorodtak a tolvajlások. Bodor Péter ezért 1743-ban a vármegyéhez fordult kérésével. Ha őt vajdájává választják, fogadja, hogy az olyan rossz csavargó cigányokat kitisztítván vagy kézhez kerítvén, az alatta lévőket olyan rendben tartja, hogy ilyen nagy károk és lopások megszűnjenek. Kérését a vármegye teljesítette.¹⁰

Mária Terézia utasítására 1775-ben országos összeírás készült a cigányságról. A királynő rendelkezése nyomán megszüntették a vajdatisztséget, s a cigányokat a falusi bírák alá rendelték. *II. József* intézkedései is kevés sikerrel jártak, nem oldották meg a cigányság problémáit.

Jakus Lajos

A Rába-vidéki szlovének magyarországi szűkebb hazája Vasban

A magyar–osztrák–szlovén hármashatár közelében található a négyszáz méter magasságú Ezüst-hegy, a Stájer-Alpok keleti nyúlványa. Alacsony, lankás, dombokkal ékes környezetben, az Őrség nyugati csücskében, Vas megyében hét falucska önálló néprajzi tájat alkot, ez a magyarországi, a Rába-vidéki szlovének szűkebb hazája. Trianon után kilenc szlovén falu maradt Magyarországon, de azóta Apátistvánfalvával egyesült Balázsfalu: a mai Kétvölgy két neve kettő falucskát jelentett. Jelenleg hét faluban (Rábatótfalu, Alsószölnök, Felsőszölnök, Szakonyfalu, Apátistvánfalu, Kétvölgy és Orfalu) élnek. A Rába-vidéki szlovének nyelvjárásban beszélnek. Ezt újságukban a Porabjében (Rába-vidékben) is meg akarják őrizni. Nem kívánják, hogy mindenki elsajátítsa a szlovén irodalmi nyelvet, de azzal is tisztában vannak, hogy egy nemzetiség és annak kultúrája nem maradhat pusztán a nyelvjárás szintjén. Nagyapáik nyelve nem elegendő a megváltozott világukba.

Ennek a tájnak – miként az egész Őrségnek – jellemzője a szeres település. A patak völgyek oldalán és a dombtetőkön álló házcsoportok – azaz szerek – beleolvadnak a dús növényzettel, s erdővel borított tájba. Házaik régen te fából épültek, L alakú alaprajzzal. Hosszabbik szárát lakóépületnek, a rövidebbiket gazdasági épületnek használták. A szlovének lakta vidék nemcsak tájképi, földrajzi, hanem folklórisztikai, történelmi és néprajzi jellegzetességekben is gazdag terület.

⁷ OL. P 212. Eszterházy tatai lt. Számadások 1747.

⁸ OL. P 197. Fasc. 105. No. 1. 1742. jún. 30.

⁹ Pestmegyei Levéltár, Váci Osztály, Vác város számadásai 1730–1731. Adószedői iratok 404/a–203. Pítl malom foltozására kétezer iszkába; Rationes Camerales Epp. Cittis Vacziens. 1752. Martii. 1800 Fibulis vulgo Iszkaba Navibus Cittis aplicabilis et reparatione a singl. Cent. per 5 d. Zingari = 90 d., 550 db. iszkába á 20 d. = 1 ft. 20 d.

¹⁰ Pest Megyei Hírlap 1990. dec. 1. *Hegedüs Zsuzsa*: A gödöllői vajda javaslata.

Éghajlata szubalpin, az évi 900 milliméteres csapadékmennyiség az országban a legnagyobbak közt van. Szinte sehol nincsen fedetlen terület, ahogy kilépünk a házból, máris füves helyre ér a lábunk. Kivételesen tiszta a vidék levegője.

A hazai szlovének közé, szép falvaikba Szentgotthárd felől érkezhünk. (A közelmúltban új határátkelőhelyek megnyitását hagyta jóvá a kormány. Köztük – örömkünkre – új átkelőt nyitnak a szlovén határ mentén Felsőszőlőnél is a gyalogos- és kerékpáros-forgalom számára.) Szentgotthárdon a magyar lakosság mellett élnek szlovének és német ajkúak is, a Rába-vidéki szlovéneknek ez a központja. Az 1983-ban megnyílt helytörténeti és nemzeti-ségi múzeum – az ún. Stájerházban – méltó módon mutatja be a szlovének letelepedését, népi kultúrájuk sajátosságait.

Amikor Szentgotthárdról a szlovének lakta vidékre indulunk Rábatótfalun át Felsőszőlőnk felé, a várost magunk után hagyva a kanyargós Rábán túltekintve – Trianon óta osztrák terület – tárul szemünk elé, a Gotthárd melletti Nagyfalú (Mogersdorf) közelében az egykori szentgotthárdi csata színhelye. Történelmi nevezetessége a törökök felett 1664-ben itt aratott nagy győzelem, amit azonban a szégyenteljes vasvári béke követett.

E nyugat-magyarországi községek határait az egymáshoz közelebb húzódó és a szomszédos falukétól messzebb lévő szerek jelölik ki. A táj egyik települése a festői környezetű Felsőszőlőnk, hazánk legnyugatibb fekvésű községe, melynek központja a régen is emeletes iskolaépület és az újabb Pável Ágoston Művelődési Ház, s a kisebb dombon álló impozáns római katolikus templom.

Magyarország délszláv nemzetiségei közül a Vas megyei szlovén etnikumban a felsőszőlőnői tizekasok már a XIII. században céhbe tömörültek. A szlovén falvakban még ma is dolgoznak kovácsok, kádárok, cipészek, asztalosok, molnárok és más mesteremberek. Ősztől tavaszig sok ügyes kezű ember farag szerszámokat, fon kosarat, kocsikast, vékát, szakajtót, székülölapot és egykor kópicot is. Az itt élő emberek nehezen nyílnak meg, de utána rendkívül barátságosak, őszinték, kedvesek. Szlovén–magyar ellentét sehol sem található. A két nép jó barátságának szilárd alapjait erősítette meg – századunk első felében – Illyés Gyula által a „két nép hű fia”-nak nevezett Pável Ágoston tanár, költő, tudós, múzeum- és könyvtáralapító. Életművével figyelmeztet, hogy megőrzendő és óvandó az itt élő szlovén emberek nyelve, kultúrája és szokáshagyománya.

Közösségszegény világunkban segíteni kell kitűnő közösségeiket; a példászerűen együttműködő embereket. A Magyarországon élő szlovéneknek, a Rába-vidéki szlovén falvaknak széles körű és gyümölcsöző kapcsolatai vannak a szomszédos Szlovéniával, az ott élő szlovénekkel. A Szlovéniában lévő falvak és szervezetek azért építik tovább e kapcsolatokat, mert hiszik, hogy ezzel segíthetik a Rába-vidéken élő szlovéneket.

Fő közlekedési útvonalainktól távol esik a magyarországi szlovének hazája. Szentgotthárdtól azonban jól kiépített műúton közelíthető meg menetrend szerint közlekedő autóbuszjáratral Felsőszőlőnk, illetve a többi szlovén község.

E vidék alpesi jellegű, tiszta és jó levegőt, nyugalmat árasztó, változatos, erdős tájat kínál. Tavasszal, nyáron virágok sokasága ékesíti az erdei tisztásokat, a völgyeket és domboldalakat. Gazdag állatvilága vadászatra, de akár madármegfigyelésre is ideális. Az idegrendszeri és légzőszervi megbetegedésben szenvedők enyhülést, gyógyulást találnak. Az egészségesek kipihenik fáradalmaikat: a nagyobb páratartalmú, kissé hűvös, de portalan levegőjű vidéken. A természeti szépségeken túl érdemes ismerkedni az itt élő nép életével, hagyományaival, szlovén kultúrájával.

Dr. Domonkos János

Goethe azt írja, hogy aki nem ismer idegen nyelveket, az az anyanyelvét sem ismeri. Ez igaz. Csak tükörből pillanthatjuk meg arcunkat, s akkor tudjuk meg, kik vagyunk, ha látjuk, miben különbözünk másoktól. De aki már az anyanyelvét sem ismeri, az ember sem lehet. Nemzetközi ember nincsen. Az politikai fogalom, annak is ábrándos és korus. Nemzetközi gyermek pedig olyan hóbort, mely csak ebben a felemás korszakban születhetett meg. Ha valaki hottentottának akarja nevelni gyermekét, az nevelje hottentottának. De nem kapkodhat jobbra és balra, mert akkor fiából még hottentotta sem lesz, nemhogy világpolgár. (*Kosztolányi Dezső: Pár szó a nyelvújítás-hoz, 1932.*)